

Zamonaviy Dunyoda Psixologning Ta'lim Rivojlanishida Harakatlantiruvchi Kuchi Sifatidagi O'Rni

Abdullayev Rahmonjon Rustamjon o'g'li¹, Askarova Gulruh O'rinbasarovna²

Anatatsiya: Maqolada zamonaviy dunyoda psixologning mohiyati va ta'lim rivojlanishida harakatlantiruvchi kuchi sifatidagi o'rni haqidagi tushunchalari tahlil qilingan, xorijiy psixologlarning qarashlari, shuningdek, o'qituvchiga psixologik bilimlar nima uchun kerakligi haqida xulosalar chiqarilgan.

Kalit so'zlar: psixologning mohiyati, o'qituvchi, tushuncha, mutaxassis, ta'lim, o'rganish, rivojlanish.

Mashhur nemis faylasufi Immanuel Kant ta'kidlaganidek: "Faqat ta'lim orqali inson shaxs bo'lib yetishishi mumkin" [1], demak, XXI asrda ta'limsiz inson to'laqonli rivojlanib bo'lmaydi, degan haqiqatni aytishimiz mumkin.

Hozirgi vaqtda ta'lim dunyo mamlakatlariga olg'a intilishga yordam beradigan ko'p funktsiyali manbadir. Agar ilgari "ta'lim" atamasi ma'lum bir fanlar bo'yicha bilimlar ro'yxati sifatida qabul qilingan bo'lsa, endi bu so'z keng ma'noga ega.

Hozirgi vaqtda ijtimoiy va falsafiy fanlar katta ahamiyatga ega. Shunday fanlardan biri psixologiyadir.

Psixologiya o'zining an'anaviy ma'nosida inson va odamlar guruhlarini psixikasi va aqliy faoliyatining paydo bo'lishi, rivojlanishi va faoliyati qonuniyatlarini o'rganadigan gumanitar ilmiy fandır. Zamonaviy dunyoda psixologiya ruhiy holatni tuzatish usuli sifatida, shuningdek, yoshlarning ma'naviy tarkibiy qismini rivojlantirishni takomillashtirish usuli sifatida qo'llaniladi.

Va bu yerda quyidagi savol tug'ilishi mumkin: "Psixologiya har qanday tarzda ta'limning rivojlanishiga qanday yordam berishi mumkin?". "Ehtiyojlar Piramidasi" muallifi Abraxam Maslouning fikricha, "Hayot o'rganishdan iborat va undagi barcha insonlar o'qituvchi va abadiy shogirdidir" [2]. Shuning uchun o'zimizni va atrofmizdagi dunyoni o'rganish orqali biz bilim olish bilan shug'ullanamiz, shu tariqa o'zimizda boshqalarga xulq-atvor namunasi sifatida o'qituvchi topib, o'rganamiz, boshqalarni tahlil qilish orqali o'zimizni yaxshilaymiz.

Keling, maqolamiz mavzusiga yaqinlashaylik - zamonaviy dunyoda psixologning ta'lim rivojlanishida harakatlantiruvchi kuchi sifatidagi o'rni. Ushbu harakatlantiruvchi kuchning boshlang'ich nuqtasi aqliy rivojlanishdir. Bular, to'g'ridan-to'g'ri, vaqt o'tishi bilan tanadagi biologik jarayonlar va atrof-muhit ta'siri natijasida tana tuzilishi, fikrlash, inson xatti-harakatlarida sodir bo'ladigan o'zgarishlardir. Bu erda shuni ta'kidlash kerak-ki, inson hali ham "bio-ijtimoiy" mavjudotdir, bu unga biologik va ijtimoiy omillar teng darajada ta'sir qilishini anglatadi.

O'rganish rivojlanish bilan bevosita bog'liq. Bundan kelib chiqadiki, biz qanchalik tez va yaxshi rivojlansak, bizdagi ta'lim darajasi shunchalik yuqori bo'ladi. Inson biologik, ya'ni ontogeneza, lekin ijtimoiy - jamiyat orasida rivojlanayotgan mavjudot. Ammo rivojlanishga nima ko'proq ta'sir qiladi: jamiyatmi yoki genetikami? Keling, ushbu ikkita bo'shliqni ko'rib chiqaylik.

Bolaning aqliy rivojlanishining xorijiy biogenetik va sotsiogenetik kontseptsiyalari ularning vakillarining o'rganish va rivojlanish muammosiga nisbatan pozitsiyasi bilan aniqlanishi kerak.

E. Torndik o'rganish va rivojlanish jarayonlarini aniqladi, J. Piaget o'rganish rivojlanishdan keyin bo'lishi kerak, deb hisobladi. L.S. Vygotskiyning fikricha, o'rganish rivojlanishga olib keladi.

Aslida, sanab o'tilgan tushunchalar o'ziga xos tarzda to'g'ri, lekin ular baholanganda, hamma narsa o'rganish nimani anglatishiga bog'liq.

E. Torndikning aytishicha, o'rganish ko'nikmalarni egallash jarayonidir. Ta'limning bunday shakli mavjud bo'lib, ko'nikmalar - keng ma'noda - psixikaning rivojlanishi bilan ichki bog'liq bo'lib, ma'lum ma'noda uning asosini, mustahkamlangan natijasini tashkil qiladi.

J. Piagetning fikricha, psixik rivojlanish, eng avvalo, intellektning uning bir bosqichidan boshqasiga o'tish sifatida rivojlanishidir. Aqlning o'zi bolani atrof-muhitga moslashtirish uchun maxsus mexanizmdir. Bu mexanizm assilyatsiya va akkomodatsiyaga asoslangan. Ularning muvozanati o'ziga xos ichki naqshlarga ega bo'lgan aqlni rivojlantirishdagi maqsaddir. Ta'lim ularga bo'yusinishi kerak. Agar bolaning aql-zakovati uetarli darajada rivojlanmagan bo'lsa, unda bu haqda hech narsa qilish mumkin emas. Shuning uchun, o'rganish faqat rivojlanishdan keyin samarali bo'lishi mumkin.

¹ Nizomiy nomidagi TDPU, Pedagogika va psixologiya fakulteti 3-kurs talabasi

² Pedagogika va psixologiya fakulteti, Amaliy psixologiya kafedrasini o'qituvchisi

L. S. Vygotskiyning ta'kidlashicha, aqliy rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi bu - o'rganishdir. Rivojlanish va o'rganish turli jarayonlardir. Jumladan, L. S. Vygotskiyning aytishicha, rivojlanish jarayoni o'z-o'zini namoyon qilishning ichki qonuniyatlariga ega. "Rivojlanish, - deb yozadi u, - har bir bosqichda shaxsga xos yangi fazilatlarining paydo bo'lishi orqali amalga oshiriladigan, insonga xos bo'lgan, rivojlanishning butun oldingi yo'nalishi bo'yicha tayyorlangan, ammo ancha oldingi bosqichlarda tayyor shaklda bo'lmagan shaxs yoki insonning shakllanish jarayoni" [3].

Ushbu tushunchalarni tahlil qilib, biz o'rganish va rivojlanishning o'zi ham o'zaro bog'liq jarayonlar deb taxmin qilishimiz mumkin.

Endilikda ta'lim har tomonlama rivojlangan shaxsni tarbiyalash vazifasini birinchi o'ringa qo'yimoqda. Zamonaviy o'qituvchi psixologiya bilimiga juda muhtoj, chunki faqat o'quvchining qobiliyatlari va moyilligini tahlil qilgandan, uning individual xususiyatlarini aniqlagandan so'ng, siz bola bilan uyg'un aloqa o'rnatishingiz, uning bilimga qiziqishini uyg'otishingiz va eng ko'p narsalarni shakllantirishingiz mumkin.

Psixologiya pedagogik faoliyatning asosidir, chunki bola shaxsini rivojlantirish uchun siz ushbu shaxsni qanday o'rganishni bilishingiz kerak. Aynan psixodiagnostika mahorati o'qituvchilarga sezilarli darajada yordam beradi, o'quv va ta'lim jarayonlarining sifatiga, shuningdek, o'quvchilar ko'rsatadigan natijalarga ta'sir qiladi.

O'z ishlarida o'qituvchilar juda ko'p qiyinchiliklarga duch kelishadi: kimdir o'quvchida to'liq shaxsni qanday ko'rishni bilmaydi, uning barcha ko'rinishlarini hisobga oladi, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlaydi va rivojlanish yo'llarini belgilaydi; kimdir esa o'quvchining qobiliyatini faqat faoliyat ko'rsatkichlari asosida baholaydi. Psixologiyaning tizimli bilimlari ushbu xatolardan qochishga va professional faoliyatda eng yaxshi natijalarga erishishga yo'naltiradi.

Psixologiyani bilish ham o'qituvchiga quyidagilarda yordam beradi:

- ✓ har bir bolaning ishonchli do'sti bo'lishga;
- ✓ o'quv jarayonida bola psixikasining mo'rtligi va zaifligini hisobga olishga;
- ✓ o'quvchi
- ✓ kuchli va zaif tomonlarini tushunishga;
- ✓ bolaning ichki intilishlarini, uning ehtiyojlari va motivlarini aniqlashga;
- ✓ har bir o'quvchini nafaqat tinglay, balki eshita olishga;
- ✓ bolalarni o'rganish, yaratish va do'stlashish uchun qulay muhit yaratishga;
- ✓ hamkasblar bilan xushmuomalalik va nizolarsiz muloqot qilish va muloqot qilishga;
- ✓ ota-onalar bilan ishonchli munosabatlar o'rnatishga.

Bizning fikrimizcha, ta'lim sohasidagi jadal modernizatsiya sharoitida o'qituvchi va pedagoglar ko'p narsalarni yangidan o'rganishlari, ba'zan esa qayta o'rganishlari kerak. Tabiiyki, talaba pedagogik ta'lim muassasasida psixologiya fanidan bilim oladi. Ammo, talabalar ta'lim muassasida olgan psixologik bilimlarida to'xtalib qolmasdan, mutaxassisligi bo'yicha ishlashni boshlaganlarida, ular yordamchi psixologik ko'nikmalarning etishmasligi bilan kurashishlariga to'g'ri kelmasliklari uchun o'z ustida ishlashda davom ettirishlari lozim.

Innovatsion ta'lim sohasida rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchi bo'lgan psixologiya bizning davrimizda juda muhimdir.

Zero, muhtaram Prezidentimiz Mirziyoyev Shavkat Miramonovich: "Sizlar yangi O'zbekistonning qanotisizlar. Bu qanotlarni nima kuchli qiladi? Bilim! Kamida ikki-uch tilni, aniq fanlarni va tariximizni yaxshi bilishingiz kerak. Bu maktabda biz ham psixologiya fanini kiritganmiz, yaxshi o'rganing. Sizda hamma imkoniyat bor!", - degan gapni tez-tez takrorlashlari bejiz emas! [4]. Shu sababli O'zbekistonda psixologiya rivojlanishda davom etmoqda.

Xulosa qilib shuni aytmoqchimiz-ki, psixologiya haqiqatdan ham innovatsion ta'lim sohasida rivojlanish uchun harakatlantiruvchi kuch bo'lib ishlaydi, shu sababli ta'lim darajasi o'sib boradi, ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan o'quvchi-talabalarning jamiyatda shaxs sifatida rivojlanishiga ko'mak beradi va, albatta, bu insonlar uchun o'ziga xos xavfsizlik yostig'iga aylanadi.

Adabiyotlar Ro'yhati

1. Manba: Buyuk zotlarning ta'lim-tarbiya haqidagi iqtibos va naqllari – idum.uz <http://idum.uz/ru/archives/12081>
2. Manba: Mashhur psixologlarning iqtiboslari - iboralarni toping <https://krylfrazy.ru/tsitaty-izvestnyh-psihologov/>
3. "Rivojlanish psixologiyasi", M.V. Ermolaeva, Moskva-Voronej, 2008 yil
4. Manba: Mirziyoyev muvaffaqiyat kalitini nomladi: yoshlar nimani bilishi kerak <https://uz.sputniknews.ru/amp/20220108/znat-minimum-dva-tri-yazyka--mirziyoev-obyasnil-kak-dobitsya-uspexa-22111546.html>